

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

**КАФЕДРА ПОЛІТИЧНОЇ АНАЛІТИКИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ
УКРАЇНСЬКА ШКОЛА АРХЕТИПІКИ**

**АРХЕТИПІКА І ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ:
СТРАТЕГІЇ ТА МЕХАНІЗМИ РОЗВ'ЯЗАННЯ
КОНФЛІКТІВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ**

**Збірник наукових праць переможців і кращих авторів
П'ятого міжнародного конкурсу молодих учених**

**КИЇВ
НТЦ «Псіхея»
2017**

УДК 351/354(477)"2017"(082)
ББК 67.9(4Укр)401я43
A87

Схвалено Вченою радою Національної академії
державного управління при Президентові України
(протокол № 246/5-10 від 25 квітня 2017 року)

Експертна колегія:

Тетяна Данилова, канд. філос. наук, доц. (Україна);
Володимир Козаков, д-р держ. упр., проф. (Україна);
Андрій Мартинов, д-р іст. наук, проф., с. н. с. (Україна);
Катерина Меркотан, канд. політ. наук (Польща);
Наталія Чернюк, д-р соціології (Франція);
Геннадій Шкляревський, д-р іст. наук, проф. (США)

A87

Архетипіка і публічне управління: стратегії та механізми розв'язання конфліктів у сучасному світі [Текст] : зб. наук. пр. переможців і кращих авторів П'ятого міжнар. конкурсу молодих учених ; 28-30 трав. 2017 р., Київ, Україна / за наук. ред. Е. А. Афоніна, Г. Л. Рябцева. – К. : Псіхея, 2017. – 128 с.

ISBN 978-617-7234-09-7

До збірника увійшли статті переможців і кращих авторів П'ятого міжнародного конкурсу молодих учених, фінал якого пройшов у рамках Восьмого теоретико-методологічного семінару за міжнародною участю «Архетипіка і публічне управління: стратегії та механізми розв'язання конфліктів у сучасному світі» (28-30 травня 2017 р., Київ, Україна).

УДК 351/354(477)"2017"(082)
ББК 67.9(4Укр)401я43

© Українська школа архетипіки, 2017

ISBN 978-617-7234-09-7

ЗМІСТ

До читача

<i>Василь КУЙБІДА</i>	5
<i>Едуард АФОНІН</i>	7

Архетипіка і публічне управління: стратегії та механізми розв'язання конфліктів у сучасному світі

<i>Марина ВЕСЕЛЬСЬКА</i> . Архетипна природа конфліктності в професійній діяльності державних службовців у сфері освіти	8
<i>Олексій ГАГАРІНОВ</i> . Стратегія трансформації пострадянської системи державного управління України як необхідна умова вирішення та запобігання соціальних конфліктів: архетипний підхід	15
<i>Єлизавета ЄВДОКИМОВА</i> . Архетипний підхід до вивчення конфлікту між лідером і командою	23
<i>Вікторія ЗОЗУЛЯ</i> . Конфлікт потреб у рамках концепцій Абрахама Маслоу та Джона Бертона: архетипний аналіз	28
<i>Ірина КНИШОВА</i> . Архетипи соціальних конфліктів в процесі взаємодії держави і громадянського суспільства	32
<i>Ольга КОТОВСЬКА</i> . Соціальні конфлікти в постмодерному просторі та їхній вплив на публічне управління: архетипно-ціннісний підхід	38
<i>Ольга ОВЧИННИКОВА</i> . Насильство як фактор конфліктності в сім'ї: архетипний підхід	53
<i>Віталій ОМЕЛЬЯНЕНКО</i> . Архетипний аналіз сучасних економічних конфліктів у контексті національної безпеки	59
<i>Людмила ПОНОМАРЕНКО</i> . Національна ідея як символічна передумова революцій XIX-XX ст. й еквіфінальна модель суспільних трансформацій XXI ст.	68
<i>Олег РОГУЛЬСЬКИЙ</i> . Архетипні стратегії управління соціальними конфліктами на основі концепції Томаса – Кілмена	76
<i>Інна СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА</i> . Динаміка освітніх інституційних змін у контексті конфліктності соціуму: архетипний концепт «неотрайбалізму» М. Маффесолі.	81
<i>Владислав ЧУПРИН</i> . Застосування архетипного менеджменту в системі вищої освіти.	98
<i>Махмуд Муса ЯГІ, Людмила ГАРНИК</i> . Архетипи економічної поведінки та їхні витоки в науково-філософській думці близькосхідних країн	104
<i>Надія ЯКУШКО</i> . Діалектика лідерства в контексті розвитку освіти в Україні: архетипний аналіз	118

Українська школа архетипіки	124
-----------------------------------	-----

TABLE OF CONTENTS

To the reader

<i>Vasyl KUIBIDA</i>	5
<i>Eduard AFONIN</i>	7

Archetypes and public administration:

strategies and mechanisms for resolving conflicts in the modern world

<i>Maryna VESELSKA</i> . Archetypal nature of conflict in the professional activity of public servants in the field of education	8
<i>Oleksii HAHARINOV</i> . The strategy of transformation of the post-Soviet state system of Ukraine as a necessary condition for the resolution and prevention of social conflicts: archetypal approach	15
<i>Elizaveta EVDOKIMOVA</i> . Archetypal approach to the study of conflict between the leader and the team.....	23
<i>Victoria ZOZULIA</i> . The conflict within the concepts of needs Abraham Maslow and John Burton: archetypal analysis	28
<i>Iryna KNYSHOVA</i> . Archetypes of social conflicts in the process of interaction between the state and civil society	32
<i>Olha KOTOVSKA</i> . Social conflicts in postmodern space of individual ontogeny and their influence on the public administration: archetypal-value approach	38
<i>Olha OVCHYNNIKOVA</i> . Violence as a factor of conflict in the family: archetypal approach.....	53
<i>Vitaliy OMELYANENKO</i> . Archetypical analysis of modern economic conflicts in the context of national security.....	59
<i>Lyudmyla PONOMARENKO</i> . National idea as a symbolic prerequisite of the revolutions of the 19 th - 20 th centuries and equifinal model of social transformation of the 21 st century.....	68
<i>Oleh ROHULSKIY</i> . Archetypal conflict management strategies based on the Thomas–Kilmen concept.....	76
<i>Inna SEMENETS-ORLOVA</i> . Transformation in education institutions in a context of social conflicts: upon M. Maffesoli's concept of the “neo-tribalism” archetype	81
<i>Vladyslav CHUPRYN</i> . Applying archetypal management in higher education.....	98
<i>Mahmoud Musa YAHY, Lyudmila GARNYK</i> . Archetypes of economic behaviour and their origins in scientific-philosophic thought of Middle Eastern countries.....	104
<i>Nadiia IAKUSHKO</i> . Dialectics of leadership in terms of education in Ukraine: archetypical analysis.....	118
Ukrainian school of archetypes	124

10. Pulling Together: A. Planning and Development Consensus-Building Manual / D. R. Godschalk, D. W. Parham, D. R. Porter et al. – Washington : Urban Institute, 1994.
-

Oleh ROHULSKIY

Master of public administration

The main territorial department of justice in Vinnitsa region

**ARCHETYPAL CONFLICT MANAGEMENT STRATEGIES
BASED ON THE THOMAS–KILMEN CONCEPT**

Attempted to improve ways of resolving conflicts in the government as a mediator of factors including the nature of conflict, combined with the types of personality Carl Jung, which became the basis of behavioral strategies in conflict situations proposed by K. Thomas and R. Kilmann.

Keywords: *conflict, conflictogene, competing, compromising, avoiding, accommodating, mediation.*

УДК 351.851:005.332.3

Інна СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА

канд. політ. наук, докторант

кафедра управління освітою

*Національна академія державного управління
при Президентові України,*

**ДИНАМІКА ОСВІТНІХ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН У КОНТЕКСТІ
КОНФЛІКТНОСТІ СОЦІУМУ: АРХЕТИПНИЙ КОНЦЕПТ
«НЕОТРАЙБАЛІЗМУ» М. МАФФЕСОЛІ**

Статтю присвячено аналізу тенденції неотрайбалізму, що відображає складну трансформацію соціальності в сучасному суспільстві. Досліджено характерні ознаки неотрайбів, здійснено компаративний аналіз традиційних і сучасних племен. Значну увагу приділено концепціям етноцентризму й трайбалізму, регіоналізації, територіального патріотизму. Проаналізовано освітні інституційні трансформації в рамках нормативних фаз третього епохального циклу. На основі врахування тенденційності неотрайбалізму обґрунтовано критичну потребу успішного закінчення реформи децентралізації влади, забезпечення реальної автономії закладів освіти в Україні, що закладає органічну основу для реформування середньої освіти та інших масштабних освітніх змін.

Ключові слова: *архетипи, неотрайби, етноцентризм, освітні інституційні трансформації, циклічна парадигма.*

Постановка проблеми. Системи освіти тісно пов'язані з культурою та соціальними інститутами. У ХХІ ст. наукова громадськість може констатувати формування нового пакету соціально-антропологічних проєктів, у відповідь на які створюються нові освітні практики. Освіта і педагогічна діяльність завжди орієнтуються на провідний тип соціальності. Тому, на етапі постсучасності, давно втратив актуальність імператив «навчати всіх всьому у традиційних інститутах освіти». У період постмодерну чітко визначився перехід від «педагогіки знання» до «педагогіки дослідження, проєктування, діяльності», викладач («той, що закладає основу» [31, с. 137]) опанував нові ролі коуча і тьютора, – він тепер не транслює знання, а управляє освітніми пошуками здобувачів. Як стверджує М. Пятков, субстанційну основу і закон розвитку всього соціального вміщено у єдиний архетип – архетип змін [29]. Якою ж буде спрямованість наступних освітніх трансформацій в епоху масштабних, а іноді непевних соціальних змін?

Стан сучасного суспільства характеризується розпадом метанаративів та їх заміну знаками, симулякрами, образами, символами, що формують нову (постмодерну) солідарність, творять новітню «зачарованість» світу у свідомості людей. «Люди приносять жертви «божествам» місцевого значення (любові, комерції, території, їжі, красі, ін.), імена яких змінилися в порівнянні з епохою античності, але функції – ні», – стверджує М. Маффесолі, описуючи «божественне соціальне» [24]. Технологічний розвиток сучасності – супраінноваційний, однак, як доводять соціологи, неможливий без синергії архаїчних елементів, що окреслюють рамки складної трансформації соціальності. У наш час, зауважують Н. Глейзер і Д. Мойніхен, значно зросла тенденція багатьох людей у багатьох обставинах наполягати на значенні їх групової належності та своєрідності і на правах, які із цього витікають [5]. Учені називають цей процес «масовою ретрайбілізацією», що виникає у відповідь на обмежену спроможність великих об'єднань людей і систем влади, невизначеність структурних зв'язків сучасності, і призводить до нещільності соціальної тканини. Закономірно зростає інтерес до маргінальних груп, меншин, етнічних спільнот, екзотичних релігій тощо – як прагнення сучасної людини «обґрунтувати свій світ». На рівні низового суспільства відбувається активне зародження нових індивідуальних та колективних ідентичностей, у зв'язку з чим вертикальна корпоративність все більше замінюється горизонтальною.

У теорії М. Маффесолі нова соціальність вимальовується через самоорганізовані і самокеровані афективні спільноти, які вирішують проблеми «одомашнення» навколишнього, загрозливо нестабільного світу, дегуманізації міського життя, відіграють роль захисного об'єднання в умовах тимчасової втрати орієнтирів – неотрайби [7, с. 112]. Новітні племена широко використовують мережеві ресурси електронних медіа, що забезпечують їхню гнучкість, швидкість реагування і енергійність. На думку М. Кастельса, влада сучасних мережевих структур стає сильнішою інститутів політичної влади [22].

Неотрайбалізм – органічний і масовий процес, що демаркує трансформації соціального. Якщо в межах індивідуалістичної парадигми замкнений індивід є носієм певної стабільної функції в суспільстві, то актуалізована багатьма сучасними соціологами соціетальна парадигма основою нової соціальності визначає персону, що легко зливається зі спільнотою племінного типу, постійно виходячи за межі своєї

індивідуальності [1; 2; 7; 12; 13]. У категоріях архетипічної методології, Персона – це соціальний образ людини, певне узагальнення її як істоти цивілізованої, що є ідеальним з моральної та соціальної точок зору. Однак у межах неотрайбів персона наділена можливістю дуже швидко змінювати свої маски, тому її рольова поведінка є мегаальтернативною. Неотрайбалізм, завдяки своїй внутрішній плюралізації, розмиває межі нав'язаних схем інтерпретації реальності. Неотрайби виступають самоцінними поліфункціональними, різноструктурованими мікроспільнотами з вілльним членством, вітальна ціль яких – спілкування, гра, видовище. На думку деяких вчених, М. Маффесолі намагається заявити про організацію та управління децентралізованим процесом спілкування таким чином, щоб з нього органічно з'являлося знання, що має право на життя [18, с 82]. Отже, для сучасних племен важливою є освітня функція. Поява широких можливостей дистанційної освіти, проектної діяльності, командної роботи, взаємного навчання, участі у вебінарах, хакатонах, лекторіях, пропозиції яких надходять саме від неформальних спільнот, груп у соціальних мережах, альтернативних громадських об'єднань, ЗМІ, дає підстави вважати, що у традиційних освітніх інститутах з'являються серйозні конкуренти. Така динаміка навколоосвітнього довкілля видається корисною, адже формує якісно новий погляд на майбутнє освіти, ролі її традиційних та новітніх інститутів, дає змогу спрогнозувати вектор реформування системи публічного управління освітою в Україні.

На різних етапах суспільного розвитку освіта виконувала різні функції і ролі, залежно від контексту, в якому функціонували її інститути, та перспективного запиту споживачів освітніх послуг. Але незмінним залишалося одне: освічені люди краще розуміють складність світу, а наявність критичної маси добре освічених індивідів сама собою слугує запобіжником більшості соціальних конфліктів.

У даній роботі ми розглянемо три блоки питань: проблематику неотрайбалізму, співвіднесену із трайбалізмом та етноцентризмом, сучасний коеволюційний етап розвитку українського соціуму в контексті циклічної парадигми та динаміку глобальних освітніх трансформацій в контексті архетипної методології, на основі чого зробимо узагальнення.

Аналіз останніх публікацій. Постмодерністська соціологія (праці З. Баумана [1; 2; 13], М. Маффесолі [7; 24; 25]) фіксує симптоматику кризи модерну, його вичерпаність кризою соціального, що настає, і необхідністю реконструкції соціологічного дискурсу. «Соціологія постмодерну» (праці Е. Гідденса, Ю. Хабермаса), навпаки, постулює наступність і незавершеність модерного проекту. М. Маффесолі характеризує перехід до постмодерну як трансформацію «соціального» (суспільство, механічна солідарність) в «соціальність» (община, органічна («оргіастична») солідарність) [7]. Поняття «неотрайбу» є неологізмом М. Маффесолі і його широке використання в науковому дискурсі лише розпочинається. Основу соціетальної парадигми закладено працями В. Самнера [9], який, до того ж, концептуалізував поняття етноцентризму, та його учня Д. Кемпбелла. Проблематику мережових структур розкрито у працях М. Кастельса [22]. На його думку, сучасні мережі соціальної композиції замінюють попередні модерні форми особистої і речової залежності, і ця зміна соціального устрою зумовлює нові форми в системах стратифікації, комунікації, мобілізації, потребує нової гнучкої культури взаємовідносин. Змістовні ха-

рактеристики «міських племен» досліджував І. Уотерс. Архетипна парадигма та дослідження соціоетального представлені в українській науковій думці працями Е. Афоніна [12], О. Суший, О. Бандурки, А. Мартинова [23]. Аналіз освітніх трансформацій крізь призму неотрайбалізму ще не був предметом окремих досліджень.

Мета статті – проаналізувати вияв неотрайбалістських тенденцій в сучасному світі, оцінити їх значення в контексті спроби окреслення обрису інституту освіти як моделі і проекту, формування освітніх трендів.

Виклад основного матеріалу. За зразком «Бунту мас» Х. Ортега-і-Гассета, Л. Іонін назвав свою працю «Повстання меншин». У ній учений доводить, що наразі належати до меншин стає модою, навіть нормою [19]. Коли людина демонструє знаки належності до меншини – це звучить престижно і по-новому [19, с. 5]. Для Л. Іоніна меншинами є субкультурні групи, нові релігійні рухи, секс-меншини, етнічні меншини, мережеві меншини. Зокрема, останні розвиваються найбільш динамічно, адже їхній простір – віртуальний простір – сфера максимальної свободи вибору, що особливо полегшує комунікації, одночасну присутність індивіда у багатьох колективах. Вважається, що бути та швидко реагувати он-лайн – це обов'язок учасника спільноти, знак віртуальної ввічливості. Таємну зустріч можна здійснити у закритій групі, що, звичайно, не замінює спілкування віч-на-віч. Як писав М. Кайку: «У постійному змаганні між High-Tech і High-Toch ми хотітимемо першого і другого» [21, с. 33]. Саме тому в епоху кіберпростору ми досі маємо живий театр, туризм. Якщо нам запропонують фото артиста і квитки на його концерт, ми оберемо саме квитки (High-Toch). Це М. Кайку називає принципом печерної людини: для неї не було достатньо, що Ви похвалитеся гарним полюванням. Печерна людина краще б воліла потримати вбитого звіра в руках. Наші бажання, природа та пристрасі за останні 100 тисяч років сильно не змінилися. Ми досі, маючи електронні носії, вважаємо за краще зберігати і паперові копії інформації. Тому офіс без паперу так і не став реальністю. І тому цифрову голограму вчителя ніколи повністю не замінить його живий аналог.

Чим більше люди переміщуються фізично, тим більше вони схильні створювати спільноти у кіберпросторі і шукати стабільніше та постійне місце у віртуальному світі. На думку Л. Іоніна, таким місцем стає електронна адреса [20]. Однак, тут варто відзначити наявність двоякої тенденції: поряд із безмежними можливостями віртуального простору, людину охоплює ностальгія за локальним, натуральним. Така потреба – це теж основа для об'єднання у сучасні племена.

У 1997 р. Р. Дженкінс зазначив, що починаючи з 1960-х рр. слово «tribe» – «плем'я» стало змінюватися більш нейтральним і таким, що не асоціюється з колоніальною епохою – «етнічна група» [6]. У той же час трайби повернулися в науковий дискурс, однак в новому значенні – М. Маффесолі у 1996 р. використав цей термін для опису феномену зростання кількості територіально розсіяних мікроплексних груп, заснованих на матриці колективної емоції, релігійному дусі, близькості до природи [7, р. 40]. У своїй праці «Час племен» М. Маффесолі відмовляється від глобальних наративів (наприклад, національної держави), вдало переносить акцент від суспільства – на спільноту, яка знову переживає міф «тут і зараз». Характеризуючи сучасну тенденцію, як переважання цілого над одиничним, приховування глибини на поверхні речей, М. Маффесолі використовує термін «формізм». У

його баченні нестатичний світ переповнений мережами соціальності, які ґрунтуються на найдрібніших і незначних повсякденних ситуаціях, емоційному хвилюванні із характерним катарсисом, глибокій солідарності. Регуляторами чуттєвості неотрайбів є спільна діяльність, свята, ритуали, що витворюють спільноту заново, і відкривають можливість відчувати спільно, переживати ту ж саму пристрасність, опиратися на спільний досвід і досвід Іншого [7].

На думку М. Маффесолі, всі інститути – від мікрогруп до держави – є вираженням «божественного соціального» [24]. Нові племена утворюються як на основі локального (територіальної ознаки), так і уявного (спільної ідеї) критерію, а також стилю, світогляду, гри. Це не субкультури, тобто спільноти, засновані на дещо відмінному, ніж для переважної більшості населення, стилі, це – самодостатні «мікрокультури» – молодіжні групи, блогери, фани телесеріалів, що виникають для об'єктивації ідеї «спільного» як символу і простору соціального життя. Соціальне уявне – це цементуючий матеріал неотрайбів [7, с. 150], на відміну від раціонального вибору та універсального етичного закону попереднього періоду [7, с. 116].

У наукових дослідженнях М. Маффесолі розвиває ідеї Ж. Дюрана про те, що мислення і уявне людини – це рівноправні і пов'язані процеси. У сучасному світі, як зазначає багато теоретиків, навіть фізичний простір часто замінюється уявним [11]. Звідси витікає проблема територіальної ідентичності.

На думку А. Мусієздова, територіальні ідентичності виявляються настільки ж «природними» (через об'єктивні характеристики території), наскільки й «уявними» (через смисли, що приписуються території) [27, с. 27]. У працях Е. Дюркгейма прослідковується французьке розуміння «уявного» як ландшафту колективних прагнень (*imaginaire*).

М. Кастельс та Е. Гідденс певною мірою обмірковують питання так званої детериторизації суспільства. Однак, наразі цю тенденцію правильніше охарактеризувати як двояку. Індивіди, як і раніше, асоціюють себе з місцем, вважають важливим свій зв'язок з ним. Згадаймо лише назви добровольчих батальйонів, утворених в Україні у 2014 р. – Донбас, Київ, Слобожанщина, Азов, Крим, Кривбас, Кременчуг, Львів, Луганськ. Звісно, окремі з них створювалися під впливом корпоративних груп, тому ця назва може звучати як симулякр, однак для інших така назва – це символ, прояв того, що територіальні ідентичності продовжують відігравати важливу роль у самовизначенні людини та у справах цілої держави. Існування територіальних спільнот обумовлено наявністю загальних для їх членів інтересів, пов'язаних з територіальними практиками (пересування на роботу, відвідання магазинів тощо). Тому необхідність захищати ці інтереси – благоустрій території, забезпеченість транспортом та ін. – є фундаментом для самосвідомості територіальної спільноти. Поняття «територіального патріотизму» та «свідомості територій» концептуалізував В. Липинський у своїй праці «Листи до братів-хліборобів». Ці питання також набувають нового значення для процесів децентралізації та створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) в сучасній Україні. Д. Шнапер посиляється на слова Т. Парсонса, що соціетальна спільнота – колективна організація, що створюється на певному територіальному просторі з спільною культурною традицією, яка має відношення до «крові» та продуктів «контракту» [31, с. 179-180]. У. Бек підсумовує:

«Наша прихильність до певного регіону ніколи не шкодить любові до країни в цілому» [3].

На думку А. Мусієздова, у цьому дискурсі чільне місце займає і конструктивістська позиція: спільність території є соціальним конструктом, а територіальна громада – «уявною спільнотою» [27, с. 29]. Як пише Б. Андерсон, будь-яка спільнота є уявною [11, с. 23]. Наприклад, націю як уявну спільноту «створювали» картографи, друкарські машини, газети. Наразі роль «уяви» у визначенні зв'язку суспільства і території легко простежується в масовому розповсюдженні спроб сконструювати образ територій – маркетинг територій, що теж є важливою проблемою для економічної діяльності ОТГ в Україні.

Щодо позначення сфери взаємовідносин груп, що утворені на основі етнічних установок, на початку XX ст. У. Самнер запровадив поняття «етноцентризм», вважаючи, що інгруповим відношенням (ми-група) завжди властиві інтеграція і співробітництво, а аутгруповим (вони-група) – конкуренція і ворожість [9] (табл. 1).

Таблиця 1

Компаративний аналіз ознак сучасних та традиційних племен*

Традиційні племена (трайби)	Новітні племена (неотрайби)
Стала ідентифікація членів	Тимчасова ідентифікація членів
Родові зв'язки як фактор об'єднання	Дозвіллеві, дружні, комунальні, інші зв'язки як фактор об'єднання
Можливість належати до одного племені	Можливість належати до багатьох племен (не обмежується)
Системоутворюючою є традиція	Системоутворюючим є прагнення до нового, але в одночасній синергії зі сенсуалізацією зразків архаїчного
Мають історичний зміст	Не мають історичного змісту («не безсмертні» в соціальному сенсі)
Існують у однорідному порожнинному часі та просторі	Існують у неоднорідному, «багатошаровому» часі та просторі
Цінність території – визначальна	Деяке відродження цінності території
Акцент на невизначених судженнях про майбутнє і вічне, абстрактне, міфічне	Акцент на соціальному досвіді, всьому дійсному і природньому
Сильне за ознакою солідарності, владного центру, дисципліни членів	Сильне за ознакою солідарності, слабке – за ознакою владного центру чи дисципліни членів
Стала структура і сутність	Розмита тимчасова структура, сутність – постійно мінлива залежно від ролей, які повноважний виконувати кожен учасник
Чітка демаркація у відносинах з Іншими («ми-вони»), що є у певному сенсі самоідентифікуючою ознакою	Не є загальною вимогою чітка демаркація у відносинах з Іншими («ми-вони»)
Ієрархічна, вертикальна структура влади	Анархічна і горизонтальна структура влади
Наявність тотему	Наявність «ситуативного» тотему (що набагато рідше зумовлює ситуації прояву фашизму, ксенофобії, ніж у випадку трайбів)

* авторська розробка

Етноцентризм – це феномен буденної етнічної свідомості, що може витікати з потреби захисту етносу від інокультурного впливу в умовах дезадаптації етнічних груп, невпевненістю в позитивності образу «ми-групи», прагненні корінного етносу захистити свою територію від мігрантів (через негативне ставлення до них) тощо. Виникнення етноцентризму пов'язано із особливостями групи як етносоціального організму, що історично склався, однак певні особливості актуальної соціальної, економіко-політичної ситуації можуть посилювати чи послаблювати етноцентристські тенденції.

У сучасному світі індекс національної дистанційованості громадян суттєво збільшився, до речі, не внаслідок погіршення становища до якоїсь конкретної нації – насправді поменшало толерантності до всіх. У цьому контексті необхідною видається державна стратегія щодо підтримки і сприяння (патрунування) міжетнічним контактам з боку влади, а також забезпечення кооперативної взаємодії спільнот у регіональному розрізі, що передбачає наявність загальної цілі за територіальною ознакою (територіальний патріотизм). Частково у відповідь на ці тенденції в сучасному світі розвивається концепція культурного громадянства на противагу правовій (формально-юридичній) концепції громадянства. Багато вчених не схильні трактувати громадянство окремо від культурних ознак (*in a culture-blind concept*). Адже держава тоді інерційно не відчуває потреби толерувати соціум, коли перед нею знаходиться спільнота громадян, що формально-юридично однакові (мають однакові права та обов'язки) і не відрізняються за культурними ознаками [10].

Однак опозиційність до меншоритетних культур сприяє консервації соціальних конфліктів. Модель громадянства, конвенціонально налаштовану до громадянських моделей різних цивілізаційних просторів визначає Р. Розальдо через концепцію культурного громадянства (*cultural citizenship*) [8] з акцентом на культурі громадянськості як духовно-моральної вартості особистості. На нашу думку, високий рівень культури громадянськості у тому компоненті її змісту, що, окрім громадянських, вміщає морально-етичні цінності, слугує засобом попередження конфліктів не лише на етноцентристській основі, а й вірогідні суперечки та зіткнення між неотрейбаними у випадку їх деструктивної поведінки. Зростання значення ціннісних засад державної служби в Україні, в тому числі і щодо питання подальшого розвитку культури громадянськості державних службовців, знайшло свій змістовний вияв у оновленому нормативно-правовому забезпеченні державної служби (за 2015-2016 рр.). Однак, цей аспект ми не будемо аналізувати в межах даної роботи.

Якщо у випадку етноцентризму етнічні установки щодо сприйняття інших груп та етностереотипи можуть бути або позитивними або негативними, але ніколи не бувають нейтральними (що само собою є значним фактором конфліктності), для неотрейбів, зазвичай, не виникає потреба такої категоричної двополюсної оцінки Іншого. Ре-дефініція кордонів ускладнюється в сучасному мінливому світі в контексті соціального стресу. Можемо зробити висновок, що етноцентризм і неотрейбалізм – це два різні процеси, які існують паралельно в сучасному світі і характеризують суспільство із дещо різних сторін.

На нашу думку, неотрейбалізм відповідає тенденціям розвитку сучасної демократії – руху до більшої свободи, децентралізації, інформаційного суспільства, коли обмеженість політичної демократії щодо забезпечення більш справедливих

устрою зумовлює самоорганізацію самих громадян. Ідеться про появу нового рівня соціальності: мобільної, готової до швидких дій при потребі, активного захисту прав її носіїв і не посягання на свободу іншого. Це соціальність, яка стає сильною завдяки варіативності ситуацій приватності, непрофесійної творчої діяльності, самопошуку в умовах демократії та публічності.

В інформаційному суспільстві індивіди не просто споживають інформацію, а й самі виробляють її, доповнюючи, змінюючи, конструюючи структури, що створюють знання і інформацію. Гнучкість, плинність змістовних та структурних характеристик неотрайбів забезпечується гарантованою свободою творчості їх членів через, зазвичай, демократичний характер відносин, постійний обмін знаннями, пошук нового, перманентну комунікацію, взаємну мотивацію до вдосконалення. Адже коли блокується свобода творчості, суспільство стає більш конфліктним. Свобода позитивно впливає на розвиток членів неотрайбу і на культуру соціуму загалом, якщо виключено посягання на свободу іншого або насильства як засобу самоствердження у діяльності новітнього племені. В такому випадку всередині неотрайбу постійно народжуються нові запити на освіту, її нові форми та варіації. Однак у випадку відсутності розвиненого критичного мислення навіть не-нав'язлива позиція групи може бути фатальною, негативною. Звісно, знання носять емансипуючий характер, а постматеріальне відтворення – це домінантність творчої праці. Тому стимулювання творчості працівника і довіра до його інноваційної діяльності, на нашу думку, формують новий економічний уклад за Четвертої промислової революції.

А. Гальчинський у цьому контексті проблематизує нову соціоцентричну реальність, коли людина не опосередковано (як було завжди), а безпосередньо стає реальним системоутворюючим центром майбутнього [14]. У такому контексті логіка соціальних перетворень починає домінувати в економічному процесі. Багатство людської особистості формується соціальним середовищем наших спілкувань, простором комунікацій, параметрами інтелектуального обміну. Ці позиції постають невіддільними атрибутами психіки особистості.

Неотрайби є більшою мірою уявленими спільнотами, ніж трайби. Додаючи до цього можливості, що надає інформаційне суспільство індивіду у напрямку зручного і комфортного навчання у різних формах, можемо сказати: можливості освітнього впливу на сучасні племена у випадку, наприклад, вірогідного використання ними насилля як символічного акту дії, є досить широкими. А ось стосовно трайбалізму (активності племен в традиційному розумінні), можливості освіти щодо, наприклад, толерації різних груп є більш обмеженими. Проілюструємо це такою ситуацією. Т. Хейєрдал любив розповідати історію, як у XVIII ст. один багатий мандрівник обміняв у жителів Полінезії на якісь дрібнички двоє дітей. Він сумлінно їх виховував у своєму маєтку – навчив манерам та основам наук. А через два роки привіз назад у їхнє плем'я. Який же він був вражений, коли ці діти, тільки зійшовши на берег, скинули з себе перуки, увесь одяг та взуття і побігли до членів свого племені голими і босими.

Сучасна освіта не лише працює на потреби певних неотрайбів, але й поширює інформацію про сучасне плем'я поза ним, попереджуючи вірогідне упереджене сприйняття окремих неотрайбів закритого типу. Однак на етапі постмодерну все

більшим владним впливом наділяються соціальні мережі, тому непоодинокими є випадки, де, можливо, однієї освіти, як регулятора конфліктогенності соціуму, буде недостатньо (наприклад, ситуація із самогубствами підлітків – «Синій кит»). Але загальне правило таке: чим вищим є рівень освіти членів неотрайбів, тим меншою буде вірогідність конфліктів всередині сучасного плем'я і на рівні відносин із іншими неотрайбами. Наприклад, якщо різні неотрайби пов'язуються різні смисли із однією територією, освіта сприятиме розширенню світоглядних горизонтів їх членів та розуміння засадничого значення багатоманітності. Л. Річардсон вважає, що найкращий спосіб протистояти радикалізації молоді – це дати змогу вислухати різні точки зору. А це важливо для сучасної демократії – бачити способи розв'язання проблем із різних сторін, сприяти культурі діалогу. До речі, багато освітніх проєктів, що стосуються підтримки політики мультикультуралізму, наразі впроваджуються зусиллями різних груп волонтерів – специфічних неотрайбів.

Гнучкість неотрайбів унеможливорює агресивне нав'язування суспільству уявлень про життя з боку їхніх членів. І взагалі, неотрайби не часто засновуються на девіантних нормах, – вони можуть бути просто альтернативні. Анархізм неотрайбів, також як і будь-якого типу активізм, може укладатися в рамки закону. У сучасному суспільстві є різні законодавчі норми, що дозволяють тим або іншим меншинам бути представленими в дискурсі залежно від актуальності питань, з приводу яких вони виступають. Все це аж ніяк не приводить до зменшення відмінностей між спільнотами. Більш того, сучасні засоби комунікації не тільки сприяють спілкуванню різних індивідів між собою, але ще й демаркують різні існуючі співтовариства, до яких вони входять. У прагненні отримати підтвердження власної ідентичності, люди воліють спілкуватися і взаємодіяти всередині «своїх» спільнот.

До етапу стабілізації соціально-економічної ситуації в Україні суттєво блокувати можливості освіти на сьогодні може те, що у бідних і «безперспективних» неотрайбів – зазвичай, скромні освітні потреби. Освітня мотивація значно вища за умов високого соціально-економічного статусу членів неотрайбу, які будуть, відповідно, знаходитись у привілейованому становищі щодо запиту на освітні послуги. Мережева реальність та широкі можливості навчання в інформаційну епоху певною мірою «зрівнюють» цю нерівність. Іще однією перевагою мережевої комунікації та демократії на цій основі є можливість постійного діалогу, в тому числі органів влади, із різними групами громадськості щодо обміркування та визначення цілей державної політики.

У контексті методології епохальних циклів, розробленої українськими архетипістами [12, с. 16], сучасне українське суспільство перебуває на перехідному етапі від нормативного періоду інволюції до нормативного періоду еволюції та, відповідно, характеризується нестійкою рівновагою, горизонтальною мобільністю. Про це може свідчити те, що навіть після акцій громадянського протесту під назвою Революція Гідності, за опитуваннями кінця 2016 р. 72,4 % українців погодились, що їм важко зрозуміти у що вірити [17] (синдром травмованого суспільства). На даному етапі послаблюється соціальний інституційний контроль, але виникає потреба контролю за розвитком соціальних конфліктів.

У рамках циклічної парадигми (табл. 2), революція визначається першопочатковим пунктом циклічного розвитку суспільної системи. За нею настає нормати-

вна фаза інволюції [12]. Інволюцію змінює перехідна фаза циклу – коеволюція, в межах якої стає очевидною недосконалість метатеорій та існуючих наукових парадигм. Однак коеволюційний період специфічний появою маси самодостатніх індивідів (суб'єкт «Я»), які під впливом зростаючої інноваційної хвилі посилюють синтез порядку і хаосу [12, с. 17]. На зміну коеволюції приходить нормативна фаза еволюції, яка закінчується перехідним періодом революції як кінцевим пунктом розвитку суспільної системи. Революція характеризується появою якісно нових гіпотез та концептуальних теорій на основі накопиченого експериментального матеріалу на етапі еволюції, зростанням емоційно-вольової діяльності індивідів та збільшенням поля соціальної свободи [12, с. 17].

Таблиця 2

Нормативні (сталі) фази у циклічній моделі розвитку науки*

Цикл/фази циклів	Інволюція	Еволюція
Характерні ознаки фаз циклу	Фундаментальність (універсальність) наукових знань та енциклопедизм системи наук. Наука мало пов'язана з практикою. Це, передусім, період засвоєння нових якостей – етап соціалізації. Порядок, зовнішній контроль, колективістська мораль, суб'єкт «Ми», соціальна злагода, влада законів. Буття визначає свідомість, спрощення соціальної структури	Розвиток прикладної науки, диференціація науки, вузька наукова спеціалізація, компаративні і міждисциплінарні дослідження, експериментальний метод, особливий плюралізм, мішанина методів досліджень. Ускладнення соціальної структури, підвищення соціальної активності, розкріпачення індивіда, стабільність змін, свобода вибору, консенсус, сильні громадяни. Свідомість визначає форми буття, переважають персональні інтереси та пристрасті, індивідуальне детермінує соціальне, ускладнення соціальної структури
Перший цикл	Період Античної Греції	Період Стародавнього (античного) Риму
Другий цикл	Відродження	Просвітництво
Третій цикл	Модерн (в основі соціально-історичної методології – об'єктивні закони та тенденції. Для наукового знання характерна абсолютизація фрагменту)	Постмодерн (пріоритет «біологічних складових» людини – етнічних та національних ознак)
Соціальні характеристики фаз циклу	Екстраверсія – «закрите суспільство», спрямованість соціоестетичної психіки на матеріальну сутність. Статична, логічна діяльність, ірраціональність, емоційність інтуїтивність	Інтроверсія – «відкрите суспільство», спрямованість соціоестетичної психіки на духовну сутність. Розвиток соціальних інституцій, формування динамічних емергентних нових якостей соціуму, раціональність, прагматичність

* розроблено на основі [12], [23]

Неотрайбалізм для українського суспільства – це нова тенденція, яка тільки про себе заявляє. Одним із найбільш яскравих прикладів українських неотрайбів можна назвати корпоративні групи при владі – донецькі, дніпропетровські, київські, закарпатські, львівські клани-неотрайби. На нашу думку, якби українське суспільство характеризувалося б більш тривалим етапом формування і функціонування су-

часних племен, зокрема за територіальною ознакою, процес децентралізації в Україні відбувався б набагато швидше і успішніше. У такому випадку він би носив органічний характер а не напівштучний, як зараз. Виходячи з такої позиції, можна пояснити, чому наразі процес утворення ОТГ є більш активним у західних областях України, де населення мало менш тривале радянське минуле, а регіональний ландшафт відрізняється меншою кількістю «пустель» великих індустріальних міст із «дегуманізованим культурним простором» (отриманих у спадок від СРСР). Звідси, також слід очікувати, що реформа у середній освіті, яка передбачає в контексті децентралізації влади створення опорних шкіл та передачу повноваження з їх адміністративного обслуговування, стратегічного управління на рівень самих громад, у західних регіонах України відбуватиметься швидше, ніж у східних. Якщо в середньому за 2016 р. у центральних областях України на одну область було створено по чотири опорні школи, водночас у Львівській області – понад 30. На нашу думку, є надії, що тут місцеві громади виявляться спроможними та відповідальними належно загосподарювати таку чималу мережу опорних шкіл і в результаті забезпечити населення більш якісними освітніми послугами.

Як стверджують українські вчені-архетипісти, сучасні євроатлантичні країни, на відміну від України, уже входять з етапу еволюції в кризову епоху мережевого тоталітаризму, що закладатиме основу для нормативної фази – інволюції нового четвертого епохального циклу [12, с. 18]. І значною мірою реалізацію вектору їхнього наступного розвитку стосовно формування суб'єкта «Ми» було підготовлено етапом неотрайбалізу (приблизно з кінця 1960-х) в межах нормативної фази еволюції третього циклу – Постмодерну. Хоча у схемі архетипістів нормативна фаза Постмодерну характеризується домінуючим індивідуалізмом та значним впливом індивіда на соціальну організацію, культуру [23, с. 140], ми не вважаємо, що обцинні цінності неотрайбалізму суттєво суперечать таким індивідуалістичним нормам і на даному етапі співживаються з ними. Наприклад, З. Бауман підкреслює індивідуалістичний характер, поверховість і плинність неотрайбів. На думку вченого, в сучасних племенах виражена спроба знову знайти «громади», проте замість цього вона лише веде до ще більшої фрагментарності [1]. Тобто, як стверджує М. Маффесолі, на зміну індивідуалізму у масовому суспільстві приходить колективний індивідуалізм у постмодерному – неотрайбалізм [7, с. 84].

Нещодавно М. Маффесолі уточнив три характеристики сучасного племінного феномену: значимість проживання на одній території, спільність смаків і повернення фігури вічної дитини [25]. Стосовно останнього, на нашу думку, у цьому контексті йдеться не лише про інфантильність вічної дитини і її прагнення до гри (на чому наголошує М. Маффесолі), а й про непереборне прагнення кожної дитини до пізнання нового, що, безумовно, пов'язано з освітою.

Сучасна освіта віддаляється від тяжіння до уречевленого простору – будівлі школи чи стін університету – це знаходить вияв у зростанні популярності сімейної (на ланці загальної середньої) та дистанційної (на ланці вищої) освіти. У Стародавній Греції Аристотель свої лекції проводив на прогулянках у саду. Так само в сучасних розвинених країнах політики намагаються зробити усе докільля, в якому живе індивід, – освітнім (через концепт безперервного навчання у будь-якому віці та навіть місці). Освіта стає чутливішою до життя і потреб різних спільнот. Цій те-

нденції відповідають сучасні процеси децентралізації управління освітою та розширення меж автономії школи. Адже в умовах широкої автономії заклад освіти може швидше зреагувати на появу нових місцевих чи суспільних потреб, запитів, своєчасно попереджуючи конфліктні ситуації. В Україні процеси управління освітою теж «підхоплюють» світові тренди в цьому напрямку.

6 жовтня 2016 р. проект Закону України «Про освіту» було прийнято Верховною Радою України у першому читанні. Згідно з цим документом та виходячи з пояснень, наданих у Методичних рекомендаціях з розроблення положення про структурний підрозділ освіти виконавчого органу об'єднаної територіальної громади [26], управління та фінансування позашкільних, дошкільних навчальних закладів, початкової та базової шкіл (до 9-го класу) передаються на рівень об'єднаних громад, які наразі в Україні продовжують створюватися. Управління старшою профільною школою мало би здійснюватись на рівні вище, ніж об'єднана громада (у Польщі – це рівень повіту), але, оскільки в Україні повітів немає, а школи I, II, III ступенів не відокремлені – старша школа поки управлятиметься теж громадою.

Управління освітою органом місцевого самоврядування об'єднаної громади суттєво відрізняється від адміністрування мережею освітніх закладів з боку районних державних адміністрацій? По-перше, орган управління освітою ОТГ має повноваження, окрім операційного (забезпечення поточної діяльності освітньої мережі громади), ще на стратегічному (планування і прогнозування системи освіти в ОТГ) рівні. По-друге. Якщо керівника органу адміністративного обслуговування освітою в ОТГ призначає голова ОТГ, який обирається громадою ОТГ, то завідувача районного відділу освіти призначає на посаду керівник районної державної адміністрації, призначений, в свою чергу, Президентом (без участі громади). Звідси, орган управління освітою, як і вся система місцевої влади в ОТГ, є підзвітною громаді, і діє в її інтересах. Також адміністративне обслуговування мережі закладів освіти в ОТГ спрямоване на делегування навчально-методичних повноважень на рівень навчальних закладів [26]. Тобто йдеться про розширення автономії шкіл.

Дж. Т. Гатто стверджує, що феномен масового примусового шкільного навчання з'явився на етапі модерну як крайній вияв економічної раціональності з метою стандартизувати процеси мислення робітника в ролі надійного споживача. Задля цього наукове управління швидко поширилось з фабрик на школи. На думку Дж. Т. Гатто, великим деструктивним міфом ХХ ст. було твердження, що дитина не отримає правильного виховання у неповторних умовах її власної сім'ї [15, с. XII]. Як засвідчила історія, модель раціонального управління школами дещо пошкодила коріння вільного суспільства, яке наче захищала. Школа перетворилася на знаряддя держави-левіафана.

У XVIII–XIX ст. молоді американці всі необхідні навички для життя набували у громаді та сім'ї. При чому вчителям відводилось непевне місце – кожен міг учити інших і кожен міг учити себе. Світські школи були периферійними закладами, які використовувались для відпочинку матері. Таку систему на ранніх етапах державності США запозичили у Стародавньої Греції. В античній Греції навчання характеризувалося як вільне, засноване на самодисципліні. Для здобувачів освіти важливим було не випробування тестами, а реальним життям у справі досягнути ідеалів, передбачених місцевою традицією (партисипаторною демократією). Найвідомішою

афінською школою була академія Платона – місце зустрічі мислителів та шукачів, сприятливе для доброї розмови та гарної дружби – всього, що, на думку Платона, має лежати в основі освіти.

В останні десятиліття XIX ст. американська система освіти перейшла на пруську/спартанську модель, метою якої стало задоволення потреб бізнесу та держави посередництвом «супроводження кожного кроку людини офіційними настановами». На етапі Просвітництва, культивування колективного суспільного організму, багато європейських філософів стали прихильниками ідеї примусового шкільного навчання, адже спокусливо виглядала можливість розвивати східний механізм для перетворення широких мас населення на засіб реалізації волі еліт, створення надійного фундаменту для того, щоб легко управляти суспільством. Наприкінці першої чверті XIX ст. у великих американських містах з'являються ланкастерські школи – дітям із нижчим класів виховували покору під виглядом отримання вміння читати та рахувати. У цих закладах дітям не ставили вимогу думати, лише повторювати, тому навчатися було легко. Форму обов'язкової освіти у США винайшли в штаті Массачусетс близько 1850 р. Її впровадженню протистояли, однак у 1880 р. останній опір було подолано, і американські діти почали ходити в школу під конвоєм. Це виявилось не зовсім на користь суспільству – якщо до 1850 р. рівень грамотності в штаті становив 98 %, після 1850 р. – не більше 91 % [16, с. 40]. Обов'язкова освіта слугувала інструментом створення національної єдності та відображала страх перед етноцентризмом. Рівень достатку в суспільстві зростав, але якщо придивитися до психології, можна помітити і наростання тривоги. Ми переконані, що впровадження обов'язкового шкільного навчання з усіма атрибутами, що призвело до мінімізації простору свободи і творчості учня, а також запровадження управління школами за «зразками фабрик» значною мірою сприяли наростанню тривожності та депресивних настроїв у суспільстві, що лягло в передумови появи неотрайбалізму як феномену сучасного соціуму.

Якщо до середини XIX ст. американські школярі могли вільно обирати ту модель освіти, яка їм підходить, наприклад, самоосвіту, на сьогодні ці варіанти доступні лише найбільш сміливим і багатим. У проекті Закону України «Про освіту» закладений новий статус домашньої форми освіти (коли здобувачу не потрібно буде брати довідку про стан здоров'я чи особливі обставини, щоб отримати змогу навчатися вдома). І тепер з будь-якою школою, а не лише заочною, батьки зможуть укласти договір про домашнє навчання їхньої дитини та здачу іспитів на отримання атестату. У проекті Закону України «Про освіту» передбачено також підтримку різних типів шкіл, зокрема державне фінансування здобуття загальної середньої освіти у приватному закладі освіти в обсязі фінансового нормативу бюджетної забезпеченості одного учня. Ці зміни є відповідними нормативній фазі постмодерну, що передбачає інноваційність та емерджентність соціуму. Успіхи домашньої освіти в США (понад 2,5 млн дітей охоплено цією формою) і різних напівзалежних від держави типів шкіл (чартерні, школи-магніти), вказують на обнадійливий шлях освітніх змін, до яких, хоч із запізненням, долучається Україна.

Якщо раніше економіка індустріалізму не витримала б покоління молодих людей, навчених критично мислити, то постмодернізм і формування нового 4-го епохального циклу дуже потребують покоління ініціативних, неординарних, твор-

чих людей, що виконуватимуть роботу, яку не зможуть здійснити сконструйовані людиною роботи. У здоровій спільноті функція навчання належить всім. Дієвості цієї норми певною мірою сприяє сучасна тенденція неотрайбалізму, паралельно засвідчуючи її перспективність. Держава зобов'язана допомагати новим мережевим процесам в освіті та обслуговувати їх. Також суспільство додатково потребуватиме державних програм з розвитку фундаментальних наук, що закладатимуть основу залишкових знань для забезпечення прогресу.

У контексті реформи децентралізації влади та реактуалізації ідеї освітніх округів в Україні, на нашу думку, важливо зробити служіння громаді обов'язковою частиною шкільного навчання. Окрім досвіду безкорисливості, участь індивіда у житті громади – найкращий спосіб передати відповідальність в основних сферах буття. А відчуження від громади перетворюється на байдужість майже до всього [16, с. 74]. Місцева громада – це чи не найкращий запобіжник втрати ідентичності. Розвинена громада, що має певні історичні традиції, відрізняється від посереднього неотрайбу – дружба і вірність у громаді довгочасні, а для більшості сучасних племен – це тимчасове явище. Тому ми погоджуємося із Дж. Т. Гатто, що криза шкільної освіти пов'язана із серйозною кризою місцевих громад [16, с. 40].

Для сучасної освіти важливо залишатися сферою творчості, а не виробництвом «освічених людей». У найближчому майбутньому по-новому виявляться затребуваними розвинені гуманітарна, етична, соціальна компетентності молоді. Вони звучатимуть по-новому в умовах, коли 1 млрд. людей може стати безробітними, великій кількості африканських дітей загрожує смерть через голод, більш масштабними стають проблеми біженців тощо.

Системним реформам мають передувати локальні педагогічні новації і зусилля на місцях, в ході яких буде сформовано локальний педагогічний досвід [30, с. 23]. Сучасна модель освіти – модель конвеєра – не дієва. Саме мережева форма освіти може забезпечити змістовність (культурну наповненість) освітньої траєкторії здобувача освіти – ідеями корпоративності, конструктивності, а не споживанням відчуженого знання. Лише колективні форми роботи і діяльності забезпечать сучасне мислення і правильну соціалізацію індивіда, навіть не дивлячись на те, що особистість як антропологічна цілісність сама конструює свій життєвий шлях.

Сучасний педагог – це провідник, що ініціює творчість і активність здобувача освіти, його супровід, спільний пошук рішень, організовує умови і простір для творчості. На жаль, досі державні управлінці розуміють реформи як організацію та реорганізацію, направлені не лише на організаційні структури, а й на самих педагогів та учнів лише в ролі матеріалу перетворень. Тому легко пояснити, чому освітні зміни простіше відбуваються на рівні освітніх установ (де педагоги самоорганізуються) і гальмують у сфері управління освітою.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Постсучасність характеризується переходом від модерної індивідуалістичної парадигми (індивід, група) до постмодерної соціетальної парадигми (персона, спільноти племінного типу – неотрайби). Не помітний на перший погляд потенціал впливу неотрайбів на наявні традиційні освітні інститути не можна ігнорувати. Сучасне мережеве суспільство вирізняється не лише акцентом на знанні та інформації, але принциповою зміною їх ролі – кожен може долучитися до технології виробництва знань чи символів, що

об'єднують у сучасні племена. Ця гнучкість, незмірний творчий потенціал є критично важливими для традиційних вертикальних структур управління освітою, що в умовах інформаційного суспільства не встигають реагувати на швидку циркуляцію інформації. Зіткнення традиційного і сучасного підходів до освіти, що лежить в основі супротиву змінам та зумовлене частими провалами реформ буде подолано у випадку відстеження тих рамкових точок освітніх запитів неотрайбів, аналіз яких в результаті допоможе більш точно спрогнозувати розвиток освіти і успішно спроектувати, впровадити відповідні фази епохального циклу освітні зміни.

Сучасна епоха характерна тим, що поряд із створенням нових форм соціального життя, відтворюються і старі. Багато протилежних тенденцій співіснують або є двоякими. Однак через спостереження за низовим рівнем суспільства видається можливим відслідкувати, який вектор тенденції буде більш актуальний найближчим часом. Адже за умови свободи функціонування структур низового рівня суспільства як наближених до природнього, локального, такі віддзеркалюватимуть реальну симптоматику соціуму. Віртуальні, афективні племена – альтернативні форми організації, спілкування, взаємодії, де людина заново знаходить себе. Основою для нової соціальності є емоційний вимір соціального життя, підкріплений медійною активністю у соціальних мережах. Вектор стосовно формування колективного суб'єкта «Ми» у сучасних євроатлантичних країнах в межах нормативної фази еволюції третього циклу – Постмодерну, що супроводжує їхній вірогідний перехід до нормативної фази інволюції четвертого циклу, значною мірою видається можливим завдяки феномену неотрайбалізму (що розпочався тут приблизно з кінця 1960-х і підготував необхідні передумови для такого переходу).

Племена сучасного світу формуються на основі багатоманіття індивідуальних актів самовизначення. Множинність членства сприяє створенню більш складної орієнтації особистості, ніж просто етноцентризм. Людина, що глибоко відчуває себе членом різних груп, може виробити здатність порівнювати, розуміти умовність тих чи інших позицій. Можливості освіти як регулятора соціальної конфліктності в суспільстві неотрайбів набагато більші і варіативніші, ніж на етапі модернізму.

Сприяння у розвитку громадянського суспільства (неотрайби можуть утворювати громадські організації, щоб виходити на діалог з державою), децентралізація влади і подальша демократизація та формування нової якості політики – повністю відповідають тенденціям постсучасності і містять значний потенціал попередження соціальних конфліктів. На етапі неотрайбалізму – держава повинна підтримати прагнення окремих спільнот зробити освіту більше наближеною до регіональних потреб, сприяти урізноманітненню форм освіти та стимулюванню творчих початків в її основі. Наразі компоненти архетипів колективної свідомості окремі групи використовують штучно як інструмент hi-hume технологій (гуманітарних форм точкової маніпулятивної дії поведінкою людини). Ми переконані, що саме в умовах розвиненої культури життя громадою (громадської, громадівської культури), через великий об'єм живого, відкритого, щоденного спілкування між її членами, таку маніпулятивну дію видається можливим попередити.

Неотрайби є простим засобом для індивіда здійснити свої бажання та захистити себе від вимог інших сучасних племен. На сьогодні неотрайби відносно успішно

виконують освітню функцію. Цей проблемний аспект міждисциплінарних досліджень є перспективним для подальших аналітичних робіт.

Список літератури

1. *Bauman Z. Intimations of Postmodernity* / Z. Bauman. – L. : Routledge, 1992.
2. *Bauman Z. Liquid modernity* / Z. Bauman. – Malden : Polity Press, 2000.
3. *Beck U. Risk Society: Towards a New Modernity* / U. Beck. – L. : Sage, 1992.
4. *Durand G. Wyobraznia symboliczna* / G. Durand. – Warszawa : Państwowe Wydaw - nictwo Naukowe, 1986.
5. *Ethnicity : Theory and Experience* / ed. N. Glazer and D. Moynihan. – Cambridge, 1975.
6. *Jenkins R. Rethinking Ethnicity: Arguments and Explorations* / R. Jenkins. – L. : Sage, 1997.
7. *Maffesoli M. The Time of the Tribes. The Decline of Individualism in the Mass Society* / M. Maffesoli. – L. : SAGE Publications, 1996.
8. *Rosaldo R. Cultural Citizenship and Educational Democracy* / R. Rosaldo // *Cultural Anthropology*. – 1994. – Vol. 9. – No. 3. – P. 402-411.
9. *Sumner W. G. Folkways: A Study of the Sociological Importance of Usages, Manners, Customs, Mores, and Morals* / W. G. Sumner. – Available at : https://books.google.com/books/about/Folkways.html?id=dX9qAAAAMAAJ&redir_esc=y.
10. *Volpp L. The Culture of Citizenship* / L. Volpp // *Theoretical Inquiries in Law*. – 2007. – Vol. 8. – No. 2. – P. 571-602.
11. *Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму* / Б. Андерсон ; пер. з англ. – К. : Критика, 2001. – 272 с.
12. *Афонін Е. А. Велика розтока (глобальні проблеми сучасності: соціально-історичний аналіз)* / Е. А. Афонін, О. М. Бандурка, А. Ю. Мартинов. – К. : ПАРАПАН, 2002. – 352 с.
13. *Бауман З. Философия и постмодернистская социология* / З. Бауман // *Вопросы философии*. – 1993. – № 3.
14. *Гальчинський А. Світ розвертається ліворуч – у бік людини [Електронний ресурс]* / А. Гальчинський. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/anatoliy-galchinskiy-svit-rozvertayetsya-livoruch-u-bik-lyudini-.html/>.
15. *Гатто Дж. Т. Прихована історія американської освіти: Глибоке дослідження в'язниці сучасного шкільного навчання* / Дж. Т. Гатто ; пер. з англ. – Х. : ДІОР-К, 2016. – 448 с.
16. *Гатто Дж. Т. Прихована програма обов'язкової шкільної освіти. Отуплення* / Дж. Т. Гатто ; пер. з англ. – Львів : Літопис, 2016. – 100 с.
17. *Головаха Є. Про «феномен аморальної більшості» [Електронний ресурс]* / Є. Головаха // *День*. – Режим доступу : <http://m.day.kyiv.ua/uk/article/podrobyci/pro-fenomen-amoralnoyi-bilshosti>.
18. *Заяц Д. Indie-rock социология Мишеля Маффесоли* / Д. Заяц // *Социология: теория, методы, маркетинг*. – 2011. – № 3. – С.74-83.
19. *Ионин Л. Восстание меньшинств* / Л. Ионин. – М. : Университетская книга, 2013. – 240 с.
20. *Ионин Л. Парад меньшинств [Электронный ресурс]* / Л. Ионин. – Режим доступа : <http://lifeinbooks.net/chitat-online/parad-menshinstv-leonid-ionin/>.

21. Кайку М. Фізика майбутнього / М. Кайку ; пер. з англ. – Львів : Літопис, 2013. – 432 с.
 22. Кастельс М. Становление общества сетевых структур. / М. Кастельс // в кн.: Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология. – М. : Academia, 1999. – С. 492-505.
 23. Мартинов А. Исторична соціологія (циклічна парадигма) / А. Мартинов. – К. : УАІД «Рада», 2004. – 228 с.
 24. Маффесоли М. Околдованность мира или божественное социальное / М. Маффесоли // В кн.: СОЦИО-ЛОГОС. – М. : Прогресс, 1991. – С. 274-283.
 25. Маффесоли М. Человек постсовременности [Электронный ресурс] / М. Маффесоли. – Режим доступа : <http://syg.ma/@marisya-prorokova/mishielmaffiesolichieloviek-postsovriemiennosti-pierievod-stati-voshiedshiei-v-sbornik-lhomme-postmoderne-paris-bourin-editeur-2012>.
 26. Методичні рекомендації з розроблення положення про структурний підрозділ освіти виконавчого органу об'єднаної територіальної громади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/other/49450/>.
 27. Мусиездов А. Территориальность современного общества / А. Мусиездов // Социологический журнал. – 2013. – № 4. – С. 21-34.
 28. Постмодернизм : энциклопедия / под. науч. ред. А. Грицанова, М. Можейко. – Минск : Интерпрессервис, 2001. – 1038 с.
 29. Пятков Н. Архетип изменения: его место и роль в архаическом мифомышлении / Н. Пятков // Изв. Урал. гос. ун-та. – 2008. – № 57. – С.101-114.
 30. Розин В. Образование в условиях модернизации и неопределенности: Концепция / В. Розин. – М. : Либроком, 2013. – 80 с.
 31. Шнапер Д. Спільнота громадян. Про модерну концепцію нації / Д. Шнапер ; пер. з фр. – Харків : Фоліо, 2007. – 223 с.
-

Inna SEMENETS-ORLOVA

PhD (Politics), Doctoral Candidate

Education Management Department

National Academy for Public Administration

Office of the President of Ukraine

**TRANSFORMATION IN EDUCATION INSTITUTIONS IN A CONTEXT
OF SOCIAL CONFLICTS: UPON M. MAFFESOLI'S CONCEPT
OF THE "NEO-TRIBALISM" ARCHETYPE**

The article is dedicated to the analysis of the neo-tribalism trends, reflecting the complex of social transformation in modern society. The author researches features of neo-tribes, provides comparative analysis of modern tribes and traditional tribes. Within the context of this problem, significant attention in the research is paid to concepts of ethnocentrism and tribalism, regionalism, territorial patriotism. The author emphasizes that there is a critical need for the successful completion of power decentralization reform in Ukraine, which will create an organic basis for the reform of secondary education and the implementation of other major educational changes.

Keywords: *archetypes, neo-tribes, ethnocentrism, transformation in education institutions, cyclic paradigm.*